

SORGINAK HONDARRIBIAN?

J. Caro Barojaren oroitzapenez

H

emeretzi urte baizik ez zituen Julio Caro Barojak *Anuario de "Eusko-Folklore"*-ko XIII. liburukian "Hechicería vasca" zeritzan lan hura agiriz eta oharrez argitaratu zuenean. Gai haren jarraipenez sorginkeriar buruzko lanak eta hauen artean bereziki "Las brujas de Fuenterrabia (1611)", 1947. urtean *Revista de dialectología y de tradiciones populares* aldizkarian argitaratu eman zuen (III. liburukiaren, 184-204. orrialdeetan); gero, 1975ean *Brujería vasca* zeritzan liburuan bildurik emango zuena.

Juliok, bere ikerkuntzak, beti jarri zituen lekuko agiri zehatzez oinarriturik. Bere aurretiko ikertzaileek zer zioten begiratzu eta agirien arabera bere jakiturizko aburu zorrotza eskainiz. Hori izan zuen zentzuz jokatzeko modua.

Hondarribiko historian maiz entzunak ditugun Inesa Gaxen, Maria Garro, Maria Etxagaray, Maria Miguel Oyanguren, Maria Illarra eta Katalin Etxeberriaren epaiketak aztertu zituen, Inkisizioko Ofizio Santuko agiritegian. Han aurkitu zituen Txomin Aranburu notarioaren paperak eta agiri haietaz baliatu zen 1611ko maiatzean Santxo Ubilla eta Gabriel Abadia herriko alkateek lekuko zirela eman zituzten arrazoibideak, salatuak izan ziren pertsonak esandakoari jarraituz, zehatz-mehatz ikertu eta zentzu onez ulertuz heldu zion gaiaren mamira zuzen joanaz.

Epaiketa haren lekukorik gehienak haurrak ziren, pubertaroko neskatoak maizenik eta zahartzaroak burua moteldutako guti batzuk. Gaztetxoek kontatzen zuten, sorgin horiek gauerdian ohetik hartu eta teilatuen eta murruren gainetik hegaz Jaizkibel mendiko Santa Barbara ermitondora eroaten omen zituzten, han egiten zen akelarrea. Baina, Juliok, erudizioz eta zentzunez ondo jantziriko jakitunaren argitasunez, E. Dupr ikertzaileak 1925. urtean Parisen argitaratu zuen *Pathologie de l'imagination et de l'emotion* liburuko argudioei jaramon eginaz joko zuen

gertakaritzat kontatzen zituen irudikerietara argi bila, amets haiei beren lekua emateko. Akelarre haietan sexu kontuak nahasten zirenez, nik esango nuke, errepresiozko gertakari haiek Freud-en araberrazko psikoanalisiaz soilik epaitzekoak zirela. Baina, J. Caro Barojak nahiago izan zuen epaitzaileek zer zioten ikusi eta kasu bakoitza punduz-pundu zehatz begiratzu aztertu eta bere irizpide zuzen eta uka ezinak burutu.

Ohartzen zen, gaiaren funtsean, Pierre d'Lancrek 1609.-ean Lapurdi eta Behe-nafarroan sorgin-ihiza ireki zuenetik herri guzia izutu ondokoa zela. Salakuntzaren beldurrez, mugaz

hemendikaldera ihesik zetozen emakumeengandik hasi zelako hemen bertan sorgin-ihiza. Arestian aipaturiko gehienak frantses-euskaldunak bai ziren: I. Gaxen Bastidako baxenafardarra, Maria Etxagaray Haparneko eta Maria Garro Lekorneko lapurtarrak, adibidez; gainerakoak horien lagunak. Auzoek gorrotoz, aiherkudez edo beren buruak besteen aurrean eder egin nahirik salatzaile bihurtuak. Giro hartan, fantasiari hegoak emanaz, horretaraino heldu bai zen herriaren psikosis kolektiboa. Batzutan oso ankerra bai da gizartearen jokaera.

Urte haietako sorgin-ihiza, batik bat, Baztandik Bidasoa zehar Hondarribirainokoa izan zen.

Mendebalderago ordea, Erreterian Maria Zozaya nafarra eta Pasaia San Pedron Marituloko izan ziren sorgintzat atxilotuak. Argi dago muga inguruan kokatzen zirela sorginkeriaren susmoak eta frantses-euskaldunak susmagarri. Horiek ziren P. d'lancre-ren epaiketaz Bordelen sorgintzat hainbeste emakume euskaldun erretzearen ondorioak.

Baina, egiaren izenean behin eta berriz esan beharrezkoa da sorgintzat epaiketara eroan zituzten emakume horiek, Alonso Salazar y Frias inkisidoreak bere txostenean argi zioenez, tormentuzko zigorpean 'bai' esan arte eduki zituztela. Oro, Salazar y Frias inkisidorea elizgizonaz gainera jurista zela eta sorginkeriaren ikerkuntzarako bereziki etorria. Herriz herri ibili zen lekuko ziurren bila, han eta hemen galdez eta ikerketaren ondorioz, inkisidore honentzat, sorginik ez zen, burubero eta zentzu elbarritu batzuren baitan ezik, eta haurren salakuntzak amets hutsa baizik ez ziren. Horri esker, "sorginok" ez zituzten sutan erre. Batzuk, inesa Gaxen bezala, ontzian sartu eta Hendaian utzi zituzten.

Garai hura ere holakoa zen, Frantziako erlijio gerrak eta Euskal Herriko ifar-ekialdean kalbinisten itzal iraupenak, nere ustez, zer ikusirik izan zuten arazo haietan.

Horregatik edo, eskorentzat ez zen komeni Salazar y Frias inkisidorearen txostenak argitzen zuenaren hedakunderik. Orduko eliza katolikoari hobeto zetorkion neurri bateko sorginkeria kalbindarrekin nahasirik bezala agertzea; horrek

ematen bai zion aukera eta bide errege Felipe II.ari, Vatikanoren aurrean, inguru hauetako parrokiak Baionako Apezpikutegitik ken eta Iruñekora ekartzeko arrazoiak. Horregatik jarraitu zuten eskualde hauetan, ondoko urteetan ere sorginkeriaren salakuntzako predikuekin. Besteak beste, 1618. urtea zehar Hondarribiko deitura zeraman Fray Joan de Zigarroa frantziskotarra ibili zen Baztango herrietan barna, exortzista gisa, sorginkeriak uxarzen.

Baina sorginkeriak zerbait zehatz jakin nahi duenak Caro Barojaren lanetara jo beharra dauka.

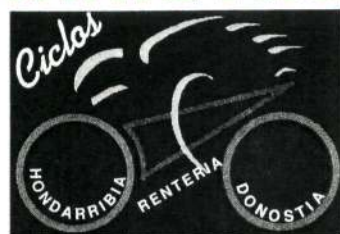
Zalantzarik gabe esan nezake, Julio Caro Baroja, gureiraganaren historia eta kultura ongien ezagutzen zuten gizona genuela.

Aurtengo abuztuan joan zaigu jakitun argia. Era hortako gizon banaka horiek iker lanerako berez izaten duten sena nabarmen erakutsi zuen Juliok. Jite onkkoa bai zen bere izakera zintzoa, gaur egun hain urri ematen diren duintasunez bizi zen gizon prestua, ustelkeririk gabea eta, hargatik une guzietan borondaterik hoberenakin bidezko eta legezko zitzaionaren alde jartzen zekiena. Egungo jakitunek hala baliatzen duten bere izakera eta lana.

Beraz, Hondarribitik agur eta ohore bere irakaskintza gatik. Hainbeste zor diogunok nekez ahaztuko dugu (G.B.). ○

Juan San Martin

ARRETXE

venta y reparación

RENERIA

C/ Larrazabal, 1 • Tfno. 34 01 82

DONOSTIA

C/Zabaleta, 54 • Tfno. 28 65 72

HONDARRIBIA

C/J. Alonso 5 • Tfno. 64 27 77

SAGARDOTEGIA
JATETXEA

Horra hor goian errota
irina pur pur ihota
ondo jan eta edan paketsu ta alai
hor duzue Beko - Errota.

JAIZUBIA

Tel.: 64.31.94
HONDARRIBIA

KAFETEGIA

GOZOTEGIA

San Pedro, 10 - Tel.: 64 10 47